

Хүдөө аж ахуйн хүдлэмэрлэгшдэд сьездые угтуулан

МАЛ ҮСХЭБЭЛ, АМАН ТОХОДОГДОХОГҮЙ ГҮ?

Байгша онойекабрь харын түрүүшн хаяхдаа Буриад Республикнн хүдөө аж ахуй болон элээ хоол үйлдвэрлэлгын хүдлэмэрлэгшдэд сьезд зарлагдахар харалагдайна. Гэндэ энэ харин хушэр хүндэ бандад, үйлдвэрлэлгын дооройтогыг зогсохо, тогтонжоруулах хэмжээнүүд тухай хэлсэгдэх байна.

Тэрэнь угтуулан, энэнь тушаа манай газетэд хэдэн материалууд тохологдохоор харалагдайна. Мүнөө эндэ эрдэмтэн В. И. Цибикинов адууна мал үсхэбэрлэг тухай өөрнгөө аж ахуйаа, ханамжы бэшээ:

маар ажаллаа эрхилдэг, ондоо түрүү ардуудай дүй дүршлэ хэрэглэхэр абаа лаамнай, дээрэ бэше гү гэхээр.

Энэньнээ уламжалал, миний болохоод, энэ талаар тэарамжатай нимэ хэдэн үйлдэ харог бэсүүлдээ боломоу байна. Эвэрлин ээдлэ хэлэгдэ алхамнуудые шэнэ янзын үйлдэглэгшдэй болгохо, эвэрлэй хажуугаар, аяллага шэнэ техник болон тэгергстг, шэнэ харилсаа, барисаа нэбтөрүүлэх шулаха. Үйлдвэрлэгдэгдэ элээ хоолой зүйлүүдэй янза гүлэх, шанаары шэнэлэх хэрэгтэй. Эдэ бүгдыг ганса гансаарь бэшэ харин хамтаарь бэсүүлдэ шадабал, ядраад байхан аажынууд хэзэшые хүл дээрэ гарахал даа.

Эндэ нэр түрүн колхоз, совхозуудые Ниньнегордоско гурмаар шэнэжэнэ хубилгаха хэрэгтэй гэж хангалана. Эсэстэ тон ядраад байхан колхоз, совхозуудай орондоо халахдаг багшаар аад, заагал хаа колхоз, совхоз бэшэ, харин шэнэ гүжэлэй, эмхидхэлтэй хүдөө аж ахуйн эдлэг нэгдэл, нүхсэлнүүд гү, али хамжаануудые бич болоходоо янаа?

Хэр угнаа хойшо үсхэбэрлэг, энэнь урдаа хараха гол ажалтай гэж тоолодог, мүн «мал харахан» ама тоходохо» гэж хэлэдэг байгаа гэшээ.

Тэд мүнөө республикн, илангага Россин түүбэй газет, журналнуудые уншахада, радио шагнаха, телевизэр харахада, хүдөөгэй ажал эрхилнээ, тэрэ тоодо адууна мал үсхэбэрлэгнэй хэрэгтэй. Харин хийлн саанахи оронундаа эдэ хоолой зүйлүүдые хээр асаржа худалдаа хаа, дээрэ гэрэн ихилга, элэд боносхол, рекламаттуд зоной толгойе байсаа эрвюулаа, төөрүүлнэл даа.

Нингэд эрхөхдэ гарга, гаргаша хэтэй гэдэ, манай эдлэг орооно гарга, хартааха, бэшэ ургуулхаа болж, адууна малаа хуу үгы хэсэ илгалта хийлн саанахи асаргалтун эдлэг гөб эрвэ-маран оргилтогой, ам-бартагай эдэ хоолоор лэ байдал болохмуй гү? Тэндэ л хэе ямар шартай, манай хүнүүдэй эдлэг хэр таараха мхлхан, хүнэй болон бусад эдлэгнүүд эрхэг? Энэнь гү гэдэ болдог үзэхөөр бэшэ аал?

Мүнөө олонхи нотатуудта хамтын аж ахуйнуудай орондо тархашад, фермерске ажахиуудай бич болодог, үмсын ажахиуудай бэ-хилгүүлдэг байхада, тэндэ зоной зариман дахин нэвэрлэе колхоз, совхоз рууа орожо, тэндэхи ноёд байха ха? Өөрнгөө мэдээд хүлэжэ, үмсын зөөр эрхлэжэ хурахан, тэрэнэй тай абахан зон мүнөөнэй байдалай хэлшышэ хүндэ хаань, дахин колхоз, совхоз руу «тологойго шэхэр» дүрагэй байха гэжэ ханахаар.

Нүгөө талаараа мүнөө хүдөөгэй зарим нотатуудта хамтын зөөрнин хушинууд (пай) болгодогхо хуобагдаха, ажал хэдэггүй, хээг дүрагэй заримашууд өөш-дүнгөө хубитые ондоо хүнүүдэ худалдажа ололон мүнгэе архи, тамхин болон эсэвэрлэгнээ хара хүлхээр байгуулан эд зөөри, адууна малыг хороого, хал-лаажа байна ха юм. Юрэдөөл нүүлэй нүүлдэ бүхы зөөри, байлгаа элжэ, уужа дүнабанай удаа хэн болохо-бийлн гэжэ бээ эшэмжэ үзэхээр.

Тэд мүнөө республикн, илангага Россин түүбэй газет, журналнуудые уншахада, радио шагнаха, телевизэр харахада, хүдөөгэй ажал эрхилнээ, тэрэ тоодо адууна мал үсхэбэрлэгнэй хэрэгтэй. Харин хийлн саанахи оронундаа эдэ хоолой зүйлүүдые хээр асаржа худалдаа ха, дээрэ гэрэн ихилга, элэд боносхол, рекламаттуд зоной толгойе байсаа эрвюулаа, төөрүүлнэл даа.

Нингэд эрхөхдэ гарга, гаргаша хэтэй гэдэ, манай эдлэг орооно гарга, хартааха, бэшэ ургуулхаа болж, адууна малаа хуу үгы хэсэ илгалта хийлн саанахи асаргалтун эдлэг гөб эрвэ-маран оргилтогой, ам-бартагай эдэ хоолоор лэ байдал болохмуй гү? Тэндэ л хэе ямар шартай, манай хүнүүдэй эдлэг хэр таараха мхлхан, хүнэй болон бусад эдлэгнүүд эрхэг? Энэнь гү гэдэ болдог үзэхөөр бэшэ аал?

Сэньнээ хэлэхэдэ, Россин мүнөөнэй гүрэнэй политикн, экономическа реформо гэдэгдэ бэсүүлдэ, дэндэ байгаа сага өнхлэе, манай хүдөө аж ахуй хойшо тургидэ тургидөөр, ухаагүй манай хүдөөгэй ажахиуудай үйлдвэрлэлгн мхлхан, хүн, тоно, өөхөх, хилэмэ, талхан, хартааха, өвчт оройдоо хэрэглэгдэхөөр болхонч, холо бэшэ.

Саашань харад үзэл даа. Элинсээ хулисагайнаа үни ололохо хэжэ ябанан ажалыг, саинахы ерөнш энэ ханшлын хаяд, тахид хэ даа уула, ой модынь, үнэн голынш бузарлаад байгаа хаа, ямаршэ арад зон эсэстэ хосоржо, дэлхэйн нурган дээрнээ үгы болодог шэнэ домог бич. Тимнэхэ нинэ ябаданы өөдмөншэй тархисе шунадахаа болохо гэжэ эвэрүулэнэ үгэ хэлэхэ, шые аймшгатай бэшэ. Манай түрэл арад түмэн ариг үсын үмэнэ бурхан тэнгэрнээ хүргэнэ нотогтаа, бурхан, хаа табилгатай заншалла сахин, анхандаа газар дайла-даа тааруулаха табан хушунуун малаа үсхэбэрлэгдэ эрвэ ха юм.

Тэд ямар шарнаа адууна малаа үсхэбэрлэг, амаа тоходоно шадхааа болж боносхол байхад? Ийм асуудал эдлэгдэ хиймэл, ноёр сэлмэнэ. Гэбшэ табилгалаан эдэ асуудалуудта мүнөөлэр, сээ хариуцалан харюу бэлдөрнөх үлүг гэжэ болдог. Хүн бүхэндэ ханаа хангаха харюу байхшгэгүй. Тимнэхэ тэрэниэ бэдэржэ

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Мал ажаллаа хэрэгтэй шэнэ техник болон техник эдлэгнүүдэ дүлаадалан шэнэ эдлэгнүүдэй хоорондо онсо харилсаа холбоо тогтохо, мал үсхэбэрлэгнэй заншалта бололон гуримада шэнэ шар олгожо, продукциян сэн болон сэгналтые дэршэлүүлжэ, тэрэниэ өөдмөнш ба галаадын дэглүүр дээрхи сөггүүлдэ дүглүүлэхэ сар эгэр.

Тэвэгэн республика соо үнэрэгдэгэн «Байнал Агро-94» гэжэ ярмаг-выставка дээрэ эдэ бүгдыг харуулсан тухай самбар олондоо харуулагтаа хэн, тэрэнэй улхын хэлэ үгөөр тайлагдаха ха юм. Малай тэжээлэй гээлтэ, хоролтыг бага болгохо, усалхаа, мүн бусад шыггаргашуудые хороохын тула шалалтай, залуу эбэртэ боло мал оншотой-гоор тэжээжэ, шахаха, түргэн томо болгохо шэнэ тех-нологитэй фемэе бариха, тэрэнэй ханжууда мал ажалай продукция болосоруулаха ба-гахан пех толдохо, хаалгын үнээдыг тугалтайн айлуул-лай газаа үбэлүүлэхэ, хухэ нэгэоний үгээ үмсын ба ну-хэлэй бүтэмэй бүхы үхэр малые тухай ашуулангуул-га байлгаха бэлшэхэ гэжэ тургалгана. Саашаа эдэ асуудалуудууд тухай дэ-гэрэнги тайлбан үгэжэ бо-лоно. Энтэ хэлэгдэнэ дү-нахлангуулай урлагшатай та-лань юуб гэхэдэ, шэнэ тех-нологин, ажалай шэнэ эм-хидхэлэй ашаар бузарлаха Үгы, ариг сээр, эвхим ша-нартай (экологическа сээр), сета гаргашатай малай мх-хан, хүн гэхэ мэтэ абтажа, өгэлдын, галааднышые дэ-гүүр дээрэ үндэр сэн болон сэглэгдэдэ хүртэжэ зэрэгтэй, Тингэбал, хүнэй ама то-ходоо, гаргалтаа харюулаар продукция үйлдвэрлэгдэг болохо учартай.

Энэмэй дан бэлэн, үнэн дээрэ үрмэ хүшөөмө юмэн

Манай институтда буриад хэлэн арбаад жэлэй туршада заагдажа. Би эндэ найман жэлэй туршада буриад хэлэ оюуталда заанаа. Түрүүшөр бидэ факультативна ёно гурмаар буриад хэлэ хэлэй байгаадни. Тинхэдэ хэлэй найн нэрэ хүлэдэ дөрвөдөнхэй түрэл хэлэ, литература шудлаха дүрагай залушүүдыг үсөөн хааба даа. «Буриад малахэгэй, хурахаашы хананагуй», — гэхэ залуу басагад, хушүүд олодог бэлэй. Ингэжэ хэлэшөгүй хаа, ноугтань нимэ хайхарамжугэй тэмдэгэй үзсэгдэхэдэ, ехэ гол-хордог, гайхадар бэлэй.

Гушаад дүшөөд онуудай «Хара хитэжэг» хааханан соогуур арадайман урдаа хараха хушүүдыг «наимон-голист», «националист» гэжэ мэтээр харжаа, туужа абаашаанаа энэ эхийг гэгдэ ханадаг. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

Мүнөө хадаа байдал ондоо болоо. Адли эрхэтэй, гүрэнэй хоёр хэлэн тухай Хуулин баталгдаган сар хаа хойшо арадайман түү хэлэр, хэлээр, аман үгын балинуудаар, буриад үлэ, дуунуудаар, уг унглаа, урдаа узуураараа нирхөлөө залуу эрхэн мундэлэйшэй. Нимэ эрхэй байдалда хүлэхэдэшье урматай.

Манай институтда буриад хэлэн арбаад жэлэй туршада заагдажа. Би эндэ найман жэлэй туршада буриад хэлэ оюуталда заанаа. Түрүүшөр бидэ факультативна ёно гурмаар буриад хэлэ хэлэй байгаадни. Тинхэдэ хэлэй найн нэрэ хүлэдэ дөрвөдөнхэй түрэл хэлэ, литература шудлаха дүрагай залушүүдыг үсөөн хааба даа. «Буриад малахэгэй, хурахаашы хананагуй», — гэхэ залуу басагад, хушүүд олодог бэлэй. Ингэжэ хэлэшөгүй хаа, ноугтань нимэ хайхарамжугэй тэмдэгэй үзсэгдэхэдэ, ехэ гол-хордог, гайхадар бэлэй.

Гушаад дүшөөд онуудай «Хара хитэжэг» хааханан соогуур арадайман урдаа хараха хушүүдыг «наимон-голист», «националист» гэжэ мэтээр харжаа, туужа абаашаанаа энэ эхийг гэгдэ ханадаг. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

Мүнөө хадаа байдал ондоо болоо. Адли эрхэтэй, гүрэнэй хоёр хэлэн тухай Хуулин баталгдаган сар хаа хойшо арадайман түү хэлэр, хэлээр, аман үгын балинуудаар, буриад үлэ, дуунуудаар, уг унглаа, урдаа узуураараа нирхөлөө залуу эрхэн мундэлэйшэй. Нимэ эрхэй байдалда хүлэхэдэшье урматай.

Урданда манай арад өөрн мон сулартай, бэшгэтэй, хүгжэнэй сөөл болосоролтой, хуушан монго-лоор бэлшэгдэнэ түүхэ бэлшүүдтэй, мэхын буриадтай номуудтай, зурхай, толгунуудтай байн гэжэ гэжэ оюуталдаа олгуулхыг, арадайман түлөө омогорхой туулуулыг оролодог. Цибикин И. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

Урданда манай арад өөрн мон сулартай, бэшгэтэй, хүгжэнэй сөөл болосоролтой, хуушан монго-лоор бэлшэгдэнэ түүхэ бэлшүүдтэй, мэхын буриадтай номуудтай, зурхай, толгунуудтай байн гэжэ гэжэ оюуталдаа олгуулхыг, арадайман түлөө омогорхой туулуулыг оролодог. Цибикин И. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

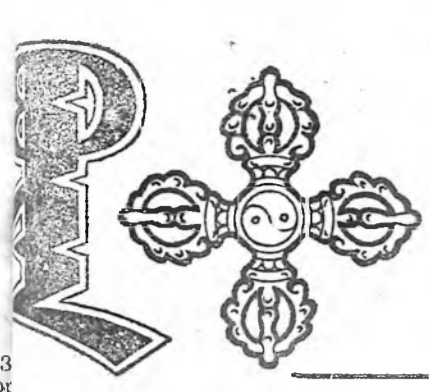
Урданда манай арад өөрн мон сулартай, бэшгэтэй, хүгжэнэй сөөл болосоролтой, хуушан монго-лоор бэлшэгдэнэ түүхэ бэлшүүдтэй, мэхын буриадтай номуудтай, зурхай, толгунуудтай байн гэжэ гэжэ оюуталдаа олгуулхыг, арадайман түлөө омогорхой туулуулыг оролодог. Цибикин И. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

Урданда манай арад өөрн мон сулартай, бэшгэтэй, хүгжэнэй сөөл болосоролтой, хуушан монго-лоор бэлшэгдэнэ түүхэ бэлшүүдтэй, мэхын буриадтай номуудтай, зурхай, толгунуудтай байн гэжэ гэжэ оюуталдаа олгуулхыг, арадайман түлөө омогорхой туулуулыг оролодог. Цибикин И. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

Урданда манай арад өөрн мон сулартай, бэшгэтэй, хүгжэнэй сөөл болосоролтой, хуушан монго-лоор бэлшэгдэнэ түүхэ бэлшүүдтэй, мэхын буриадтай номуудтай, зурхай, толгунуудтай байн гэжэ гэжэ оюуталдаа олгуулхыг, арадайман түлөө омогорхой туулуулыг оролодог. Цибикин И. Юуб гэхэдэ, тэрэ үг сагнаа хойшо национальна омогорхолгүй, өөрн онсо шэнжэгүй, «интерационалистнууды» гэжэ хэлэлзэ, түрэл хэлэ, сөөлошье мэлхэхгүй, мэдэхэе эрмэлзэхгүйшөгүй энэ бин болоо гэшээ хаба даа.

Урданда манай арад өөрн мон сулартай, бэшгэтэй, хүгжэнэй сөөл болосоролтой, хуушан мон

Хэнийн эн гэжээ? МАРТТИ АХТИСААРИ

БУЯАН

Ум Маани Бадмээ Хум

«Буряад үнэн» сониний болон Россин Буддын шажантай түбэй захиргаанай үмэнэһөө тус хууданай харадаа нэгэ удаа хэблэгдэн гарадаг.

Ноябрь, 1994

НОВЯБРЬ 26-ДА БОГДО ЗОНХОБЫН ТАГААЛАЛ БОЛОХООР 575 ХЭДЭЭНИ СНИ ГҮНСЭВЭ.

Буряад Республикын Президентдэ, Арадай хуралда

Буряад Республикын Президентдэ, Арадай хуралда... (Text continues with details of the meeting and the President's address.)

ДУЙНХОРАЙ БААН

Эндэхгэтэ Далай-ламын захиргаанай үмэнэһөө гарадаг «Шижэ» гэгээн түбэд газетин 1994 оной октябрийн 10-най дугаар. Химчял Прадешн штат, Дарамсала хоту.

«ҮДЭР БҮРИ ДАЯАН БИСАЛГАЛ ХЭХЭДЭЭ ДАБТАХА УНШАЛГАНУУД» тухай Тинлэй багшын үгэһэн тайлбари

Далай-ламын шажанай түүлөөлгэжэ Дампа Тинлэй согсолон «Үдэр бүри даяан бисалгал хэхэдээ дабтаха уншалганууд» тайларантайгаар, июлийн 29-най «Буян» хууданадаа толилох хэмдэ. Энэ уншалгаа тайларанһан хорьд шахуу хэһээл Тинлэй багша Улаан-Үдэдэ июль, сентябрь нарадуудта үгөө юм. Орлоло хэхээлэһин аялдахал августын 31-най, сентябрийн 23-най «Буян» хуудануудта гаргагдаа. Мүнөө хоёрдох хэхээлэһин дурдахамнай.

Ил бурин буддын шажанай табигдаг бэ? Хууһууд бөө бөөдэ энэрхигээр хандана. Монгудта түбэд нууринууд дасанууд олон юм. Тэндэ хуудга түбэдүүд Далай-ламын нотогатань зарларма, Дуйнхорай ваан табиһань гуйгаа.

Россин Федерациин Буддын шажанганай хамба лама Ч.Д. БУДАЕВ. Бүгэдэ бурядуудай үндэһэн соёлой эблээлэй вице-президент В. БАЯРГУЕВ. А. Доржиевай жасын президент В. БАЗАРОВ.

ДЭЭРЭ: Мөөрөөшын Балдан дэсэнай арамнайгалтын үе. ДЭЭРЭ: Мөөрөөшын Балдан дэсэнай арамнайгалтын үе. ДЭЭРЭ: Мөөрөөшын Балдан дэсэнай арамнайгалтын үе.

2-ДОХИ ХЭШЭЭЛ

Ламачаруй уншалгаа хэжэ байхэнь таанал олохон согсолон байхат. Уншалгаа болло даяан бисалгалгай нэгэ хубинь боллох юм. Мүнөө дуралхаһанай уншалгаа буддын шажанай гүйсэл хураал хууриямжаһаа дахь, тобино тугалдээр оруулагданхай. Энэ уншалгаа танда тон тунгай, ямаршье сагта гартаһай дүтэ байха бишуу. Ойдоо хүнине унша гэжэ гуйһанай хэрэггүй. Энэ тон хуустэй уншалгаа болло. Хүнэй айма гэжэ байха үедэнь уншалгаа, тунгай байха. Энэ халаа даяан бисалгал ябуулаха тинмэ орёо бөөр тусхай арга болло. Анхан тэрэ түбэд хэлэн дээр зохогдорон аад, хожомын орьдто оршуулагдаа юм.

АБАРАЛАЙ ЭИГЭЭЛ

Абаралай сахилда хүртэһын тула Далай-ламын багшын орой дээрэ бисалгалга хэрэгтэй.

НАМУУ ГҮРҮГВЭЭ, НАМУУ БУДАЯА, НАМУУ ДАРМАЯА, НАМУУ САНГАЯА,

—гэгээн Эгтэгэй тарни дабтахы (бурадаар «Ламадаяа мургэвэ», Бурхандаа мургэвэ, Бурсан хубарагуудта мургэвэ) Тинлэй багшын уншалгаа багшын аманһаа сагаан гэжэ гэрэл гараад, танай оройдо шижэжэ, зурхэндтай ороод тогтобо гэжэ бисалгалхаа, таанад Абаралай Гурбан Эрдэнидэ энгээхэ сөбөр сэхэ сахил хүртэдэ, ёһотой буддын шажантай болобо гэжэ гээшээ.

БУРХАН БАГШЫН ТАРИН УМ МУНИ МУНИ МАХА МУНИ СУУХАА

Урдамин Бурхан багша амьдгайгаар зайлаарай байна гэжэ бисалгалгы. Тингээд бөөһөн сагаан гэрэл толорлод, толгойдоһтай хүрээжэ, бүхы бөө согууртайн гаража, баршад нүгэлһөө сүүлөөн, ймар нэгэн үшбэнэй наа, тэрэмин намһаа наа-ба гэжэ сэдхэгтэ, Тини энэ гэрэлэй тунһар Бурхан багшын бөөһөнэ, хэлэһинэ, сэдхэгтэ.

«АРЬЯА-БААЛА» НЭГЭДЭЛ

Байгша оной намар Улаан-Үдэдэһай нүгэтгөөн «Арьяа-Баала» нэгэдэл байгуулагдаа, түүрүүлчээр Н. Балмаринчинов хунгадаа. Бүри нёдоһоо зун Дампа Тинлэй багша манай ишээ эрхэдээ, хара зондо Бурхан багшын ном хурагалы шуудлаха, бөөлүүлхэ арга олохын тула баруун оронуудай жэһээгээр Дхарма-центр байгуулагты гэжэ айлдан юм. Бүгэдэ бурядай үндэһэн соёлой эблээлэй (АРИ) урдаһай полит-гэжээлэй байгшаһай 3-дахы дахрарай «Арьяа-Баала» нэгэдэлдэ зохиодогтайн үгэнхэй, Тандэн шажанай номуудай сан, шажанай ном, сүгэс, наһата, эрхэй, хүжэ, санзай гэжэ мэтэ хэрэгсэлүүдэй наймаан эмхидхэгдэнхэй, Хара зондо түбэд, англи хэлэнүүдэ үзэхэ бүлэгүүд хуудлаа. буряад харын дүйсэгүүдэд (8-най, 15-най, 22-ой, 30-ой үдэрүүдтэ) хураалдууд боллод. Далай ламын эльзэһэн түбэд багша Ширап түбэд хэлэ заахын жануугаар Бурхандаа лагаад мургэжэ, хураана лагаад ябуулаха тухай ваабар үгээл. Сентябрь харын хууһаар Дампа Тинлэй багша нэгэдэлэ эрхэжэ, хүдэлмээрэ яагдаа ябуулаха тухай зааба. Октябрь наһата дахь хураалда хураалдаа Цыван гэгшэд залараад, байрһын арамнайлаха, уншалгаа бүтээгээ, ороол, адис хүртөөгөө. Ноябрийн 28-да ондо Зулын хурал болобо.

БУДДЫН ШАЖАНАЙ НЭРЭ ТОМЬЁОНУУД

Баларай хэм, мунхэг баларай хэм — время первобытного мира, хос пр начале мира. Балдан-Брейбун дасан — цогцолгойн дадан. Энэ болбол Буряад орондо 1741 ондо баригдана түүрүүшын сүмэ гэжэ тоологдоод. Түүрүүнүүдэ шижэ сүмэ байһанаа, мүнөөнэй Хяагтын аймагай Хилгантай нотатта тэрэ жэлдэ үчлөгдөгдөө. XX ондо мөөдөр баригдаа. XX зуунай эхээр энде 20 шахуу сүмэ байһан байгаа. Түүрүүн сүмэ хамба-ламын үгөө байдаг байһанаа; 1809 ондо Галугута нуурай дасанда шялжүүмэдһан. Балдан-Брейбун дасан 30-аад онуудта гүйсэд хендаргагдана. Харин 1991 ондо Мөөрөөшэ нотатта энэ дасан шөнөөр нэгдээд, 1992 оной июль соо тэрэной Цогчин сүмэй баригдаа эхилээ юм. Ганса цогцлоо зонин хангадаг бөө шадан, мүнөө тус дасангай Балдан-Брейбун гэжэ нэрэнь эхэнхидэ хэрэглэгдэнэ.

Балдар — шигтэ Гверы, бота богаташа, Монголдоо Наргал уршоогш гэгдээр оршуулагддаг байна. Балдана бурхал — богиня Бал-Лхам, покровительница женщин. Бални — конусообразные и овальные фигуры из теста, украшенные сделанными из теста цветками, язычками, ламени и имитацией органов человеческого тела. Это умилюсительная жертва докшита. Шэнь жэлдэ-Бурхандаа урид дасанда хураалдууд эхилдэг. Жэһэнь, 1993 оной тахиа жэлэй февралын 18-да Ивалтын дасанда 19-най үдэр Еха сакхуан хураалдан, 20-досор залдаһан харын 21-дэһай үшөө орой Ивал сакхуан хургаа захалаа. 22-ой үдэрүүгээр, шэһын нэгдэе сакхуояса дүүргэдэ, лама, харгай бөө бөө шэнь жээр амаршалаа найн найханье юрөөгөө һэн.

Бальханица — дослов «солнце счастья». «Буян шэштэй» гэгээн ухдагтай түбэд Угэ. Жэһэнь, 1 (1993 оной декабрийн 14) дашанмагтай ба бальжинимат удор һэн. Иимэ үдэр айлаба хэрэг бүтэмжтэй, урагштай байлаа. Балдан — скамейка, лама нары в юрте. Жэһэнь, бава-руун бандан дээрһэн хууша гэгдээ.

Бандаб — 1) верхняя часть божницы — столба для буржана; 2) подставка; 3) ингалятор. Балдан — часть ламского Шадларов ороод, мүнөө Чой-Доржо Будаев гэжэ залуу хамба лууна.

Балдай — часть ламского костюма, напоминающая юбку. Балдэй эхилдэ үблэгөө дооршо боллод.

Баларанца — досл. «пять защитников». Монголдоо «Тобаа сакхуан» гэжэ оршуулагддаг байһан энэ ном саксриг хэлэһэн оршуулагдан, олон зоной шүтэдэг, тарин олонтой. Байгша хэсүү сүдэр хонь (Ургэлжэлэһын хожом гараха).

«АГВААН ДОРЖИЕВАЙ ЗАХЯАНУУД»

ЭНЭН КОНКУРСЫН ПРОГРАММА

ажабайдалай элгтэ ехэ ажал ябуулагданай намтар ябадал тухай архивай ба тар бөшөгүүдэй материалай үндэһэ ябури дээрэ.

Экспертнэ зүблээлэй хүтэлбэрлигшэ: түүхын эрдэмэй докторууд, профессорунд Г. И. Санжиев, Ш. В. Чингидоржиев.

4. Хуушан монгол үзэгөөр бөхлөгдэһэн уран зохёоло дурасхалууд ба ёһо заншалууд.

Экспертнэ зүблээлэй хүтэлбэрлигшэ: хэлэ бөшөгэй эрдэмэй доктор, профессор В. И. Рассадин.

КОНКУРСЫН ДҮРИМ

1. Конкурсо хабаадахар аха классай хурагалд, студентээр, аспирантууд, 30-дөрхөйлө боллох; 4-25-22 (Вояркина Татьяна Александровна), 2-22-24 (Дондук Артем Багрович), 4-04-27 (Базаров Байр Батомункуевич).

6. «Агваан Доржиевай захяанууд» гэгээн программын дүнхүүдэе сосололо ба үнэтэ шангууды, мүнэн шангууды, конкурсын лауреатуудай дипломууды ба роулаалта Сагаалман удорнуудтэ ололох (хаана, хэхээ болохон хожом мэдээсэгдэхэ).

7. Конкурсуудай дүнгүүдээр харин оронуудай шэлэгдэмэл хуралсалай эмхи зургаануудта хурахаа эльгэгдэхэ кандидатуд шэлэгдэхэ.

8. «Агваан Доржиевай захяанууд» гэгээн программын дүнхүүдэе сосололо ба үнэтэ шангууды, мүнэн шангууды, конкурсын лауреатуудай дипломууды ба роулаалта Сагаалман удорнуудтэ ололох (хаана, хэхээ болохон хожом мэдээсэгдэхэ).

9. Конкурсуудай дүнгүүдээр харин оронуудай шэлэгдэмэл хуралсалай эмхи зургаануудта хурахаа эльгэгдэхэ кандидатуд шэлэгдэхэ.

10. «Агваан Доржиевай захяанууд» гэгээн программын дүнхүүдэе сосололо ба үнэтэ шангууды, мүнэн шангууды, конкурсын лауреатуудай дипломууды ба роулаалта Сагаалман удорнуудтэ ололох (хаана, хэхээ болохон хожом мэдээсэгдэхэ).

